ORAWSKA MODRA SUKNIA

O płóciennictwie
i farbiarstwie
na Orawie

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Stowarzyszenie Rozwoju Orawy

Projekt „Dary Orawy” dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

ZŁOTY WIEK W ROZWOJU ORAWY

Największy rozkwit gospodarczy przypadł na II poł. XVIII i I poł. XIX w. i związany był z rozwojem płóciennictwa. Szacuje się, że rocznie na Orawie wytwarzano ok. 250 tysięcy metrów bieżących płótna. Mapa znajdująca się w Zamku Orawskim pokazuje dokąd udawali się Orawianie, by sprzedać swoje starannie wykonane tkaniny lniane.

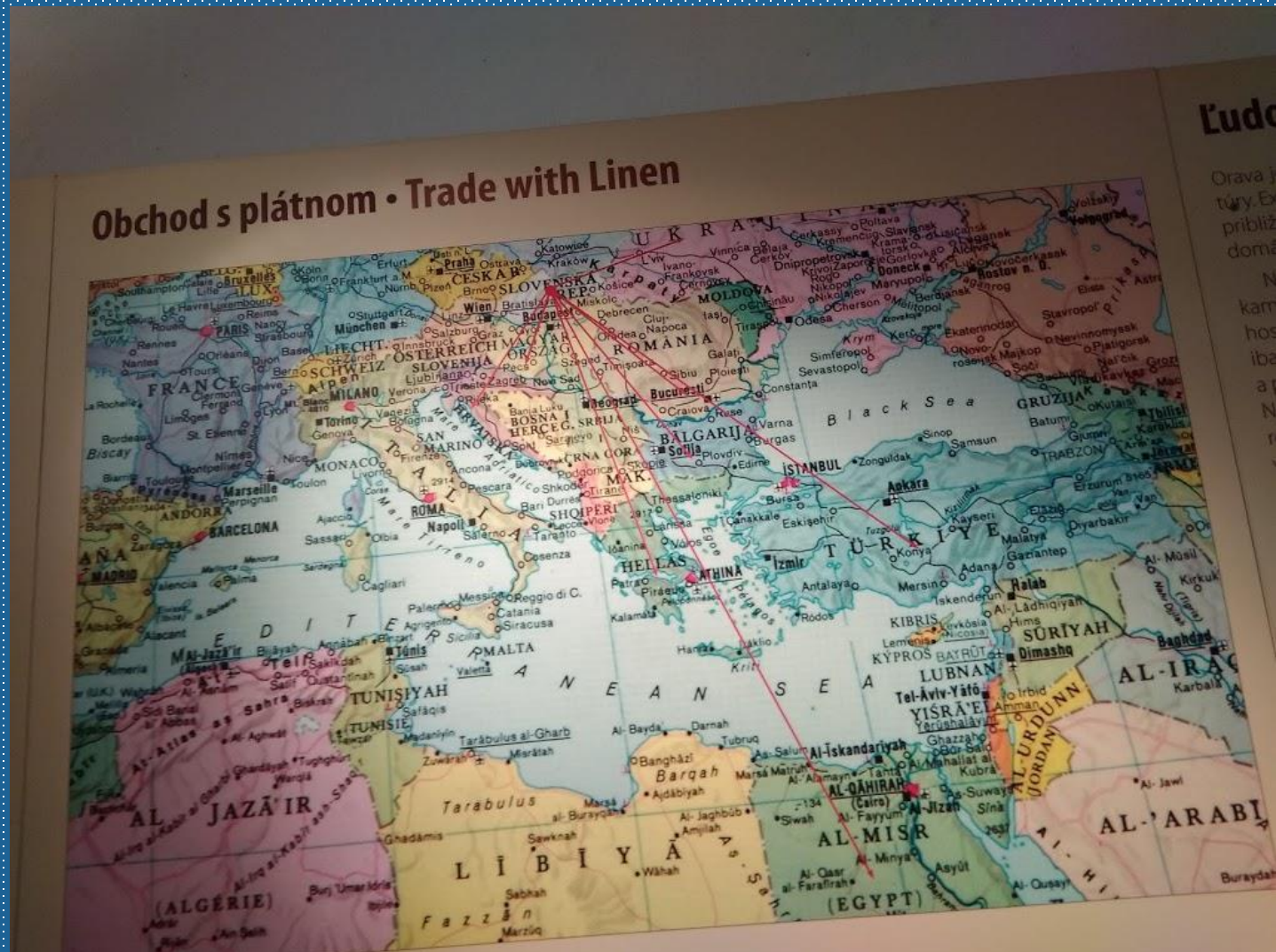

Handel płótnem odbywał się początkowo w ten sposób, że brano płótno na plecy i roznoszono do wyprzedania. Potem pojawiły się drewniane skrzynie i wozy, którymi dostarczano towar na większe odległości. Zwykle wyjeżdżano na wiosnę i wracano przed Bożym Narodzeniem. Płóciennictwo na taką skalę upadło z wprowadzeniem tkanin maszynowych, a handel obwoźny zakończył się z wprowadzeniem kolei i nieopłacalnością.

LEN, FAZA KWITNIENIA I DOJRZEWANIA
OPE ZUBRZYCA GÓRNA

Płótno wyrabiane w domach bielono na słońcu, maglowano i farbowano, by zwiększyć jego sprzedaż. Modry druk upowszechnił się na Orawie pod koniec XVIII w. a jego rozkwit datujemy na XIX w. Zanim to nastąpiło, barwione ubranie uważano za coś złego, a nawet szkodliwego dla zdrowia. Z czasem kolorowe ubranie na wsi stało się czymś oczywistym, gdyż zauważono walory praktyczne. Tkanin takich używano przede wszystkim do szycia fartuchów, obrusów, pościeli, chustek na głowę i najczęściej tradycyjnych spódnic, nazywanych na Orawie sukniami, stąd nazwa projektu. Najpopularniejszy orawski wzorek był drobny i biały na granatowym tle.

Płótna do farbowania klientki przynosiły do zakładu albo umawiały się z handlarzem na pośrednictwo. Wybierano zatem wzór, do płótna mocowano np. metalową blaszkę, oznaczającą płótno, które ma być zadrukowane ustalonym wzorem, drugą otrzymywała klientka i w ten sposób oznaczano zamówienie. Po odbiór płótna zgłaszano się z drugą blaszką. Za druk płacono często płótnem.

Wzrost zamożności społeczeństwa przyniósł popyt na tkaniny wzorzyste. O ile farbowanie można było przeprowadzić w domu, to uzyskanie wzoru wymagało więcej nakładu. Na proces wytwarzania tkaniny drukowanej składają się następujące etapy: przygotowanie surowców, przędzenie, tkanie, drukowanie wzorów za pomocą stempla, tzw. klocka pokrytego warstwą rezerważu (kompozycja glinki malarskiej, siarczanu i octanu ołowiu, siarczanu miedzi i gumy arabskiej w wyważonych, pilnie strzeżonych przez farbiarza proporcjach), suszenie, barwienie tkaniny, kilkakrotne płukanie i suszenie wyrobu.

Barwnik uzyskuje się z liści rośliny poprzez fermentację w roztworze wodnym. Początkowo żółta ciecz utlenia się w wyniku mieszania i przelewania, nabierając koloru niebieskiego. Substancja osadza się na dnie naczynia a pozostałą ciecz filtruje się. Uzyskane indygo suszy się i kruszy na kawałki.

Zdj. wikipedia

Surowe płótno farbiarz gotował ok. godziny w wodzie z dodatkiem ługu, który usuwał zanieczyszczenia, następnie prano w kwaśnej wodzie i płukano do czysta, dodając nieco krochmalu, który ułatwiał proces farbowania. Wysuszone płótno maglowano, prostując zagięcia i naciągnięcia. Tak przygotowane płótno farbiarz rozkładał na stole drukarskim pokrytym suknem. Drukowanie polegało na starannym odciskaniu na płótnie stempla, tzw. klocka, z negatywem wzoru, delikatnie umoczonego w warstwie rezerważowej, który nie dopuszczał do wnikania farby w tkaninę.

„KLOCKI” – PIECZĄTKI, STEMPLE

„KLOCKI” – PIECZĄTKI, STEMPLE

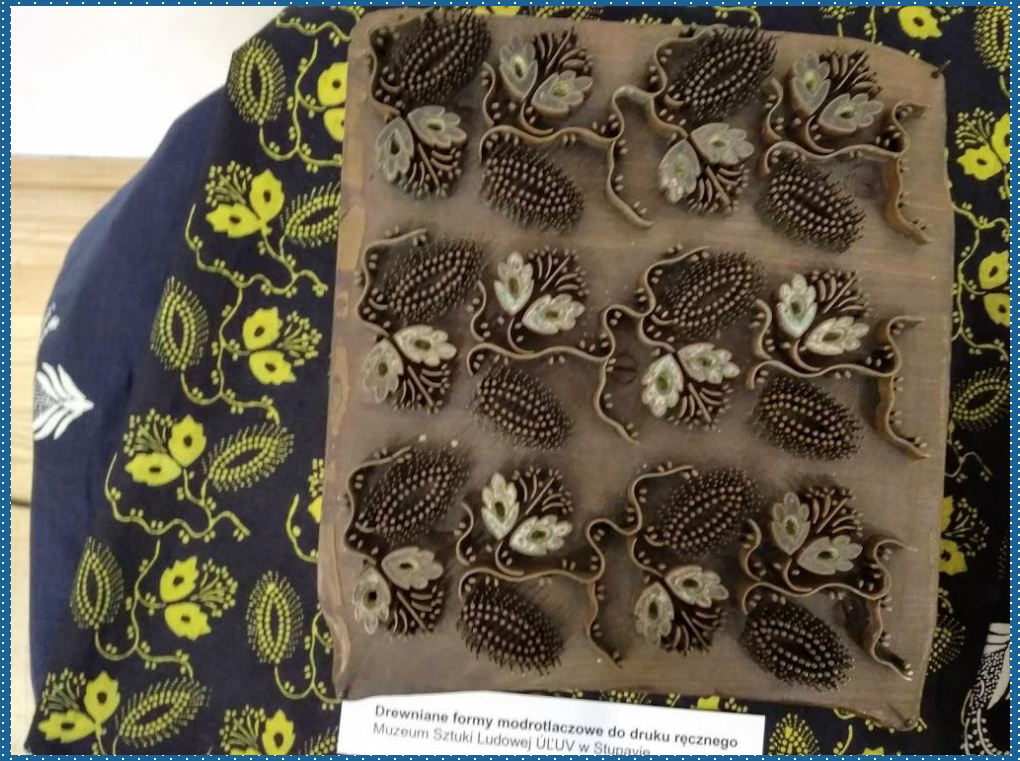

Zadrukowaną i wysuszoną tkaninę wieszano na stelażach za pomocą gęsto ułożonych haczyków, a następnie kilkakrotnie zanurzano w ogromnym naczyniu wypełnionym wodnym roztworem indygo, siarczanu żelaza i gaszonego wapna. Intensywność niebieskiego koloru na płótnie zależała od ilości zanurzeń i zużytego indygo. Po zanurzeniu tkaniny barwnik wnikał tam, gdzie nie było izolującej warstwy rezerważu. Następnym krokiem było wypłukanie w roztworze kwasu siarkowego rezerważu i końcowe płukanie tkaniny, najczęściej w pobliskich potokach.

PRZYKŁAD WYKORZYSTANIA STEMPLA AUTORSTWA P. MACIEJA SROKI

W szczytowym okresie, ok. 1850 r. na Orawie działało ok. 50 magli, w których wygładzano płótno. Wg dostępnych danych funkcjonowało 18 farbiarni, z tego siedem na polskiej części Orawy: trzy w Lipnicy Wielkiej, jedna w Lipnicy Małej, dwie w Jabłonce i jedna w Orawce - jedyna zachowana do dziś. Wg źródeł jest to najstarsza farbiarnia na Orawie, założona przez Bernolaka ze Słanicy ok. 1690 w budynku po byłym składzie handlowym. Ostatni farbiarz, Jan Klein nabył ją w 1855 r. Z powodzeniem prowadził działalność do końca XIX w.

FARBIARNIA JANA KLEINA W ORAWCE

Jan Klein

Farbiarnia ok. 1920 r.

SPÓDNICA ZACHOWANA W ORAWCE, W RODZINIE POTOMKÓW FARBIARZA JANA KLEINA

FARBIARNIA Z ORAWKI

Widok in situ

Rekonstrukcja w OPE
Zubrzyca Górna

WARSZTAT FARBIARSKI, REKONSTRUKCJA W OPE

PRZYKŁADY WSPÓŁCZESNEGO ZASTOSOWANIA MODREGO DRUKU

WYSTAWA ZORGANIZOWANA W INSTYTUCIE SŁOWACKIM W WARSZAWIE, LISTOPAD 2018

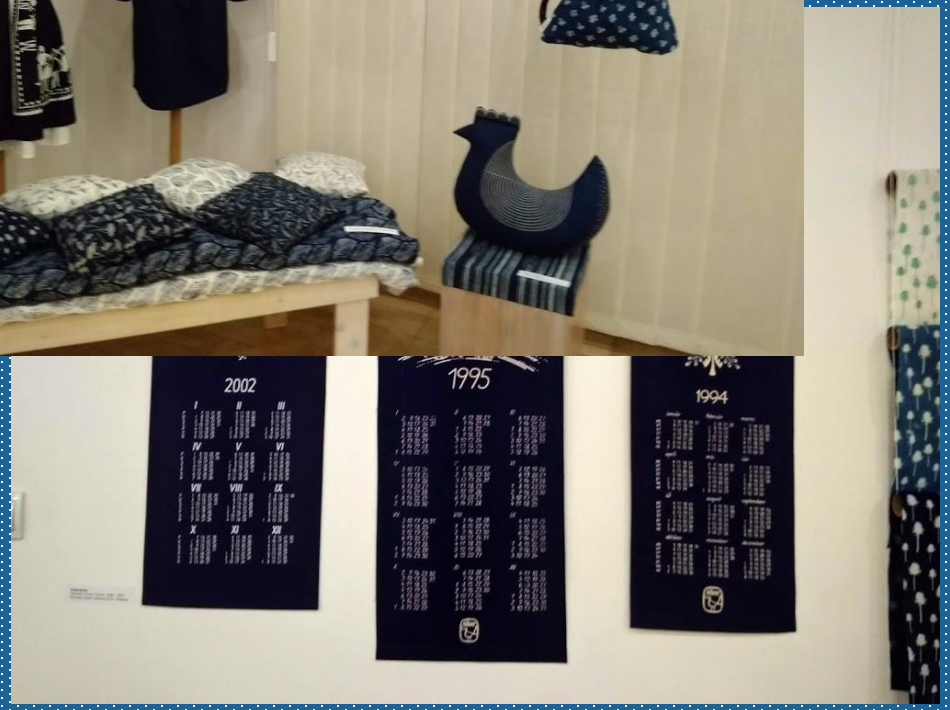

Na Słowacji już kilka osób zajmuje się projektowaniem wzorów modrego druku i zastosowaniem ich w praktyce. Eksponaty z wystawy zorganizowanej przez Instytut Kultury Słowackiej w Warszawie, listopad 2018.

WYSTAWA TRADYCYJNEGO STROJU ORAWSKIEGO W ORAWSKIM CENTRUM KULTURY W JABŁONCE, STYCZEŃ 2019.

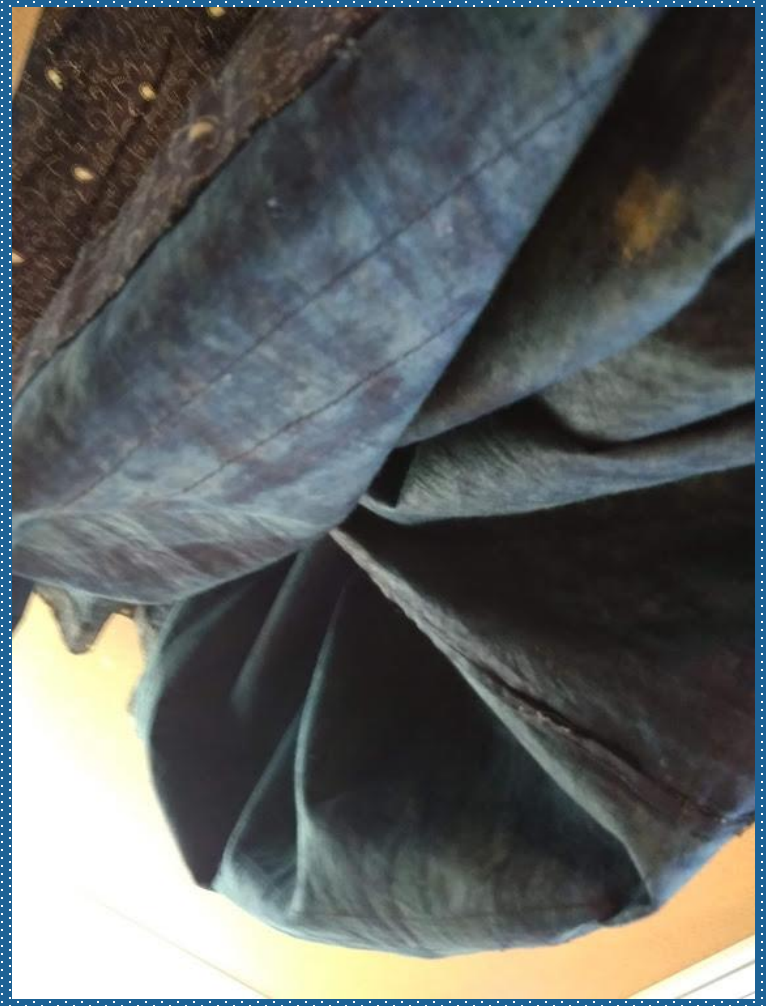

Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) uznała w 2018 roku ten sposób zdobienia tkaniny jako niematerialne dziedzictwo ludzkości i wpisała ją na listę reprezentatywną. Jako kraj wiodący, wpisu dokonała Austria, wspólnie z Czechami, Niemcami, Słowacją i Węgrami.

Blaudruck/Modrotisk/Modrotlač/Kékfestés obejmuje wytwarzanie tkaniny drukowanej za pomocą klocka drukarskiego i barwnika indygo.

PARYŻ, 2019 WALKING THE INDYGO WALK, WYSTAWA ZORGANIZOWANA PODCZAS 40 SESJI KONFERENCJI GENERALNEJ UNESCO

ZDJ. SLOVENSKA LUDOVA MODROTLAĆ

Warsztaty drukowania tkanin przy pomocy stempla i akrylu.

Nasze warsztaty nie mogą przedstawić procesu farbowania według opisanej metody, gdyż wnikanie rezerważu wymaga sporo czasu i używania odczynników chemicznych, wymagających profesjonalnej utylizacji. Podczas warsztatów próbujemy natomiast uzyskać wzorek na tkaninie za pomocą pieczątki umoczonej w farbie akrylowej. Po wyschnięciu zaprasujemy, otrzymując efekt podobny do tradycyjnego.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Stowarzyszenie Rozwoju Orawy

Projekt „Dary Orawy" dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.